

Ермолаева М.В. (2006). Практическая психология старости / М.В.Ермолаева. - Издание 2-е, испр. и доп. М., из-во «Институт психологии РАН». - 512 с.

Коваленко, О. Г. (2015). Міжособистісне спілкування осіб похилого віку : психологічні аспекти : монографія. К. : Інститут обдарованої дитини.

Крайг Г. (2016). Психология развития. 9-е издание. / Г. Крайг. - СПб. : Питер, - 992 с.

Лэнгле А. (2009). Жизнь наполненная смыслом. Прикладная логотерапия. – М.: Генезис. – 128 с.

Лэнгле А. (2009). Что движет человеком. Экзистенциально-аналитическая теория эмоций. – М.: Генезис. – 240 с.

Лэнгле А. (2020). Экзистенциальный анализ. Экзистенциальные подходы в психотерапии. – М.: Когито-Центр. – 326 с.

Помиткін Е.О., Рибалка В.В. (2020). Геронтопсихологія навчання особистості похилого віку: посіб. / Помиткін Е.О., Рибалка В.В.; за ред. Рибалки В.В. – К.: Талком. – 184 с.

10 порад літнім людям у період карантину: методичні рекомендації / О.Г. Коваленко, Л.Б. Лук'янова, Е.О. Помиткін (2020). – Тернопіль: ТОВ «Терно-граф». – 32 с. іл.

УДК 364-3-053.9(71)

Попова Анастасія

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти

Бердянського державного педагогічного університету

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В КАНАДІ

Анотація. У статті розкриваються загальні засади державної підтримки людей похилого віку у Канаді. Автором проаналізовано сучасний стан демографічного старіння населення в Україні та Канаді. Схарактеризовано основні державні програми підтримки людей похилого віку та систематизовано їх за рівнем підтримки. Проаналізовано канадську Стратегію підтримки людей похилого віку, яка розроблена з метою створення рівних умов участі кожного канадця у суспільній діяльності задля формування спільного добробуту без дискримінації за ознакою віку. Визначено основні принципи (доступність медичних та соціальних послуг, «соціальну різноманітність» як особистий капітал, варіативність вибору, економічну виправданість та якість) та підходи (незалежні, продуктивні та активні громадяни, здорове та активне життя, стаціонарний догляд, підтримка опікунів) впровадження стратегії.

Ключові слова: люди похилого віку, старіння населення, державна підтримка, стратегія, соціальна політика, Канада.

GENERAL PRINCIPLES OF STATE SUPPORT FOR THE ELDERLY IN CANADA

***Summary.** The article reveals the general principles of state support for the elderly in Canada. The author analyzes the current state of demographic aging in Ukraine and Canada. The main state programs of support for the elderly are characterized and systematized according to the level of support. The Canadian National Seniors Strategy, which is designed to create a level playing field for the participation of every Canadian in community service to build shared well-being without discrimination on the basis of age, is analyzed. The basic principles (availability of medical and social services, "social diversity" as personal capital, variability of choice, economic justification and quality) and approaches (independent, productive and active citizens, healthy and active life, inpatient care, support of guardians) are identified.*

***Key words:** seniors, population aging, government support, strategy, social policy, Canada.*

Постановка проблеми. Демографічне старіння населення є глобальною проблемою 21 століття, що характерна для більшості розвинених країн світу. Наявність великої кількості людей похилого віку є стримуючим фактором розвитку, оскільки зумовлює серйозні наслідки, зокрема зменшення кількості економічно активного населення, збільшення навантаження на економіку країни та неможливість спрямування видатків на розвиток перспективних галузей економіки через необхідність економічної та соціальної підтримки цієї категорії. Задоволення зростаючих потреб людей похилого віку та контроль процесу демографічного старіння потребує узгодженої координації та мобілізації зусиль усієї світової спільноти та урядових структур окремих країн задля досягнення соціального, економічного і культурного добробуту.

Україна входить до 30 «найстаріших» країн світу. За шкалою ООН старим населення вважається тоді, коли частка людей у віці понад 65 р. становить більше 7% (Вікіпедія, 2020). В Україні, за даними державної служби статистики (2021), цей показник становить 15,9%, а серед сільських жителів – 19,8%. Згідно з національним демографічним прогнозом Державної служби статистики України та Міністерства соціальної політики України, до 2025 року частка осіб віком понад 60 років становитиме 25,0 % загальної кількості населення, віком 65 років і старше - 18,4 %, у 2030 році - понад 26 % і понад 20 %, відповідно (Статистичний збірник, 2020).

Враховуючи статистичні показники, основними викликами, пов'язаними зі старінням у нашій країні, є ті, що стосуються сфери публічних фінансів, функціонування ринку праці, системи охорони здоров'я, розвитку соціальних та освітніх послуг. Реагуючи на ці виклики, Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання, зокрема, щодо імплементації 17 Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, прийнятих на Саміті ООН у вересні 2015 року, а також підписання та імплементації Угоди про асоціацію з ЄС». Однак, перешкодою на шляху до впровадження змін є брак досвіду щодо організації ефективної соціальної політики стосовно осіб у віці, а також проблеми ейджизму людей похилого віку та неможливості реалізації їх потенціалу задля розвитку національного добробуту. У цьому аспекті цікавим є вивчення та узагальнення досвіду Канади, яка активно займається вирішенням проблеми демографічного старіння населення та наданням різних видів підтримки людям похилого віку у своїх провінціях шляхом скоординованої роботи та мобілізації усіх ресурсів країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Демографічне старіння як наукова проблема є міждисциплінарною. Різні аспекти цієї проблеми розкриті у наукових доробках В. Альперович, І. Курило, Е. Лібанової, О. Макарова та ін. Сьогодні наукове вивчення явища демографічного старіння в Україні здійснюють вчені Інституту демографії і соціальних досліджень ім. М. Птухи НАН України. Серед зарубіжних дослідників проблеми старіння та ефективні стратегії роботи із людьми похилого віку представлені у роботах М. Доллза, К. Дурлі, А. Паулуса, зокрема канадських вчених, таких як Т. Дженніссен, К. Лунді, Р. Ледвардс. Поряд із цим малодослідженими в Україні залишаються питання, поставлені на порядку денному в рамках Другої Всесвітньої асамблеї по проблемах старіння (2002) та закріплені «Мадридському Міжнародному плані дій по проблемах старіння», розрахованого до 2022 року, що стосуються створення умов для забезпечення реалізації потенціалу літніх людей задля їх активної участі в покращенні життя всього суспільства. Тому, в контексті нашого дослідження важливим є аналіз та

систематизація досвіду Канади, яка приділяє велику увагу на державному рівні роботі з людьми похилого віку.

Мета статті полягає у виявленні загальних засад державної підтримки людей похилого віку у Канаді шляхом аналізу загальноканадських програм та стратегій підтримки.

Виклад основного матеріалу. У 2015 році загальна чисельність людей у віці 65 років і старше у Канаді стала переважати кількість дітей у віці до 15 років (Action for Seniors Report, 2021). Такі демографічні зрушення активізували діяльність канадських федеральних, провінційних та територіальних урядів щодо підтримки людей похилого віку, які запровадили ряд програм для цієї категорії, які згруповані за напрямками – організаційний, фінансовий й матеріально-технічний, інформаційний та соціальний.

Організаційний напрям представлений однією з найперших програм для людей похилого віку у Канаді – Національними рамками з питань старіння (National Framework on Aging), яка передбачала у 1994 році заснування Національної системи боротьби зі старінням (National Framework on Aging (NFA) федеральними/провінційними/територіальними міністрами, щоб допомогти всім рівням влади в Канаді реагувати на потреби цієї демографічної групи. Цей документ розроблений як добровільна Рамкова програма, ядром якої є спільне бачення та принципи, схвалені федеральними/провінційними/територіальними урядами по всій Канаді (Government Programs for Seniors, 2020).

Фінансовий та матеріально-технічний напрям підтримки людей похилого віку розкривається у Програмі забезпечення доходів (Income Security Programs) та Програмі допоміжних пристроїв (Assistive Devices Program). Розглянемо їх детальніше.

Програма забезпечення доходів (Income Security Programs) спрямована на фінансове забезпечення літніх людей шляхом отримання щомісячного грошового доходу через Державну пенсійну програму Канади. Основна фінансова підтримка також доступна особам, які отримали інвалідність та не можуть працювати. Участь

у програмі забезпечення доходів можлива шляхом офіційної реєстрації у програмі захисту від старості (OAS) та Канадському пенсійному плані (CPP) (Government Programs for Seniors, 2020).

Програма допоміжних пристроїв (Assistive Devices Program) передбачає фінансову допомогу жителям Канади з фізичними вадами на придбання базових персоналізованих допоміжних пристроїв за конкурентоспроможною ціною, які відповідають потребам людини та необхідні для самостійного життя (Government Programs for Seniors, 2020).

Цікавим досвідом є програма інформаційної підтримки «База даних політики та програм для людей похилого віку» (Seniors Policy and Programs Database) – це спільна федеральна/провінційна/територіальна ініціатива, яка мала на меті створення повної бази даних політик та програм, основними бенефіціарами яких є люди похилого віку (Government Programs for Seniors, 2020). База даних також надає статистичні дані про статус літніх людей у Канаді, включаючи інформацію про зайнятість, гендерні проблеми, здоров'я, житло, дохід, релігію, технології, волонтерство та культуру, дозвілля та подорожі, а також віктимність.

Соціальний напрям передбачений в рамках реалізації Денних програм для літніх людей (Day Programs for Seniors), Підтримки вдома та в громаді (In-Home And Community Supports) та діяльності Центрів доступу до громадської допомоги (Community Care Access Centres) й Закладів довгострокового догляду (Long Term Care Facilities).

Денні програми для літніх людей (Day Programs for Seniors) передбачають організацію та проведення громадських заходів, занять фізкультурою та освітніх курсів різного тематичного спрямування (Government Programs for Seniors, 2020). Заходи, які пропонуються для участі, відрізняються залежно від провінції в якій реалізуються відповідно до потреб та інтересів літніх людей.

Центри доступу до громадської допомоги (Community Care Access Centres) забезпечують спрощений доступ до довготривалого догляду для людей похилого віку, шляхом організації професійного представницького супроводу під час

відвідування медичних закладів з метою отримання медичних послуг та послуг особистої підтримки; організують доступ до будинків довготривалого догляду; а також надають інформацію та рекомендації громадськості про агенції та служби соціальної інфраструктури громади (Government Programs for Seniors, 2020).

Підтримка вдома та в громаді (In-Home And Community Supports) спрямована на людей, які мають помірні потреби в догляді, та мають намір «старіти вдома». Програмою передбачено наявність служб підтримки вдома та громаді, що спрямовані на надання гнучких та практичних рішень проблемних ситуацій (Government Programs for Seniors, 2020). Послуги, що надаються в рамках програми організуються за місцем проживання або в закладах соціальної інфраструктури громади. Послуги можна отримати окремо або в комплексі.

Заклади довгострокового догляду (Long Term Care Facilities) – це напрям соціальної підтримки, який полягає у забезпеченні доступного житла для людей похилого віку, зокрема тимчасового житла, будинків престарілих та будинків довгострокового догляду. Кожен тип закладу пропонує різні типи проживання та різний рівень обслуговування (Government Programs for Seniors, 2020).

Окрім державних програм підтримки людей похилого віку у Канаді функціонують загальнодержавні та провінційні відділи, що опікуються проблемами літніх людей та координують діяльність у галузі соціальної політики. На загальнодержавному рівні створена Національна консультативна рада з питань старіння (The National Advisory Council on Aging), яка є національною організацією, уповноваженою допомагати та консультувати федерального міністра охорони здоров'я з усіх питань, пов'язаних зі старінням канадського населення та якістю життя літніх людей. На провінційних рівнях працюють Секретаріати для людей похилого віку, діяльність яких спрямована на моніторинг стану демографічного старіння у конкретній територіальній одиниці; інформування громадськості щодо проблем і потреб людей похилого віку, а також про виклики, які постають перед урядом і суспільством через швидке старіння населення; координація та мобілізація діяльності державних і недержавних організацій у напрямі

забезпечення реалізації державних та провінційних програм, спрямованих на літніх людей (Action for Seniors Report, 2021).

Тривалий досвід організації державної та громадської роботи з людьми похилого віку зумовив необхідність розробки та впровадження Національної стратегії підтримки людей похилого віку (National Seniors Strategy (NSS), 2015) задля створення рівних умов участі кожного канадця у суспільній діяльності задля формування спільного добробуту без дискримінації за ознакою віку.

Необхідність розробки Національної стратегії підтримки людей похилого віку (National Seniors Strategy (NSS), 2015) визначалася також несприятливими демографічними прогнозами щодо збільшення кількості людей у віці 65 років і старше. У 2019 році приблизно 1 з 6 канадців був віком старше 65 років. До 2035 року кожен четвертий канадець буде старше 65 років (Action for Seniors Report, 2021). Така ситуація вимагала радикальних мір уряду Канади і передбачала розробку шляхів інтеграції людей похилого віку в активну суспільно-корисну діяльність.

Національна стратегія підтримки людей похилого віку (National Seniors Strategy (NSS), 2015) є офіційним документом федерального уряду Канади і є обов'язковою до виконання у всіх її провінціях, не дивлячись на їх високий ступінь децентралізації.

Загальною метою Національної стратегії підтримки людей похилого віку у Канаді є розбудова країни, яка цінує, заохочує та сприяє здоров'ю та незалежності літніх канадців. В основу стратегії покладено принципи, які визначають основні засади її реалізації, зокрема підтримка людей похилого віку повинна передбачати доступність медичних та соціальних послуг, «соціальну різноманітність» як особистий капітал, варіативність вибору, економічну виправданість та якість;

Національна стратегія підтримки людей похилого віку розроблена з урахуванням заходів підтримки в межах трьох основних підходів – незалежні, продуктивні та активні громадяни, здорове та активне життя, стаціонарний догляд, підтримка опікунів.

Перший підхід «Незалежні, продуктивні та зацікавлені громадяни» будується на переконанні, що кожній людині важливо залишатися активною та корисною суспільству. Реалізація цього підходу передбачає сукупність кроків, зокрема боротьбу з ейджизмом, жорстоким поведженням та соціальною ізоляцією, що є національним пріоритетом; забезпечення літнім канадцям гідного рівня життя шляхом покращення їх матеріального становища; забезпечення доступу літнім канадцям до доступного житла й до інклюзивного транспорту; сприяння створенню дружніх до віку спільнот, фізичного середовища та простору. Кожен з цих кроків передбачає сукупність правил і стандартів забезпечення можливостей для людей похилого віку, які повинні бути реалізовані провінційними урядами Канади.

Другий підхід «Здорове та активне життя» спрямований на забезпечення підтримки канадців для участі в оздоровчих і профілактичних заходах, які сприяють здоровому старінню; покращення доступу до необхідних з медичної точки зору ліків і вакцин; забезпечення можливості літніх канадців та осіб, які доглядають за ними, брати участь у прийнятті рішень у сфері охорони здоров'я та попередньому плануванні соціальної допомоги;

Третій підхід «Стаціонарний догляд» передбачає доступ до підтримуючої та паліативної допомоги у своїх домівках або поблизу них, а також надійну систему домашнього догляду, що визнається як гарантія забезпечення літнім канадцям доступу до якісного довгострокового догляду; підготовку кваліфікованих співробітників, які мають спеціальні навички щоб надавати якісно необхідну допомогу; розробку уніфікованих показників і стандартів підзвітності для створення національної стратегії для людей похилого віку;

Четвертий підхід «Підтримка опікунів» є однією з найбільш важливих стратегій, оскільки сім'я та друзі є найбільшим джерелом постійної допомоги літнім людям. За оцінками, у 2019 році опікуни допомогли зекономити уряду Канади 9 мільярдів доларів США за рахунок неоплачуваної підтримки. Підтримка опікунів передбачає ряд заходів, зокрема: захист опікунів та літніх людей на

робочому місці шляхом розробки системи пільг та преференцій, захисту робочих місць, а також впровадження податкових пільг та надбавок до заробітної плати.

Впровадження Стратегії та програм підтримки для людей похилого віку є важливою складовою соціальної політики Канади, метою якої є забезпечення соціальної справедливості і соціальної рівності незалежно від соціального статусу, кольору шкіри, стану здоров'я, віку, статі тощо. Основні положення державних програм та Стратегії втілені у діяльність провінційних урядів та провінційні законодавчі та нормативно-правові документи, що регламентують правила та порядок організаційної, фінансової й матеріально-технічної, інформаційної та соціальної підтримки людей похилого віку.

Висновки. Демографічне старіння населення є актуальною проблемою для Канади, оскільки кількість людей похилого віку щорічно збільшується у зв'язку із різними соціальними чинниками. У цьому аспекті для Канади важливим напрямом соціальної політики є розробка та впровадження державних програм і заходів, спрямованих на забезпечення можливості реалізації права кожної особи на рівні умови участі кожного канадця у суспільній діяльності задля формування спільного добробуту без дискримінації за ознакою віку. Аналіз та узагальнення змісту державних програм підтримки дозволив їх систематизувати за напрямками – організаційні, фінансові й матеріально-технічні, інформаційні, соціальні та виявити їх взаємозв'язок із Стратегією підтримки людей похилого віку у Канаді.

Визначено, що підтримка людей похилого віку має базуватися на засадах принципів доступності медичних та соціальних послуг, «соціальної різноманітності» як особистого капіталу, варіативності вибору, економічної виправданості, якості та з урахуванням підходів, спрямованих на створення умов для повноцінної життєдіяльності незалежних, продуктивних та активних громадян, здорового та активного життя, стаціонарного догляду, підтримки опікунів. Такий підхід до організації державної підтримки створює передумови для реалізації особистісного потенціалу людей похилого віку та їх соціальної інклюзії.

Література

Government of Canada. (2020). Government Programs for Seniors. <http://www.ohrc.on.ca/en/book/export/html/9347>

Government of Canada. (2021). Action for Seniors Report. <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/programs/seniors-action-report.html>

National Institute on Ageing. (2015). National Seniors Strategy. <http://nationalseniorsstrategy.ca/>

Державна служба статистики України (2020). Статистичний збірник «Україна у цифрах».

https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_20u.pdf

Старіння населення. (2020, травень 20). Вікіпедія. Процитовано 18:27, листопад 15, 2021

https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F&oldid=28177097

Всемирная ассамблея по проблемам старения. (2002). Политическая декларация. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/ageing_decl.shtml.